

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.Н.КАРАЗІНА

ФІЗИКО-ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фізики нетрадиційних енерготехнологій та екології

**ЗАТВЕРДЖУЮ
ЗАВІДУЮЧИЙ КАФЕДРИ**

“ _____ ” _____ 20__ р.

_____ ст. викладач Квітковський Ю.В.
(науковий ступінь, наукове звання, прізвище та ініціали автора)

Методична розробка для проведення семінарського заняття
**ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ. СИСТЕМА СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА
ОПОВІЩЕННЯ**
(повне найменування теми заняття)

З навчальної дисципліни Цивільний захист

Обговорено на засіданні кафедри

“ _____ ” _____ 20__ р.

Протокол № _____

Цілі заняття:

1. *Навчальна* – закріплення знань студентів щодо викладеного теоретичного матеріалу, напрацювання вмінь оцінювати ефективність при обґрунтуванні заходів щодо удосконалення заходів безпеки.
2. *Розвиваюча* – роз'яснення студентам ролі і місця підрозділів МНС України в забезпеченні безпеки населення та територій під час виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Надати навички використання нормативної і науково–технічної літератури.
3. *Виховна* – становлення державного підходу до навчання, формування високих моральних якостей студентів.

План заняття:

ВСТУП

ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Опитування студентів
2. Розгляд питань, що виносяться на заняття

ЗАКЛЮЧЕННЯ

Питання, що виносяться на заняття

1. Визначення терміна «Надзвичайна ситуація».
2. Порядок віднесення надзвичайної події до надзвичайної ситуації.
3. Класифікація надзвичайних ситуацій за походженням.
4. Класифікація надзвичайних ситуацій за рівнями.
5. Критерії визначення рівня надзвичайної ситуації.
6. Основні заходи цивільного захисту для захисту життя і здоров'я населення в НС.
7. Евакуація (відселення) населення.
8. Заходи медичного захисту.
9. Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи.
10. Заходи життєзабезпечення постраждалого населення.
11. Основні завдання регіональної та місцевої ланки у сфері життєзабезпечення постраждалого населення.

Надзвичайна ситуація (НС) - наявність або загроза загибелі людей та тварин, або значне погіршення умов їх життєдіяльності, заподіяння великих економічних збитків, істотне погіршення стану навколишнього природного середовища.

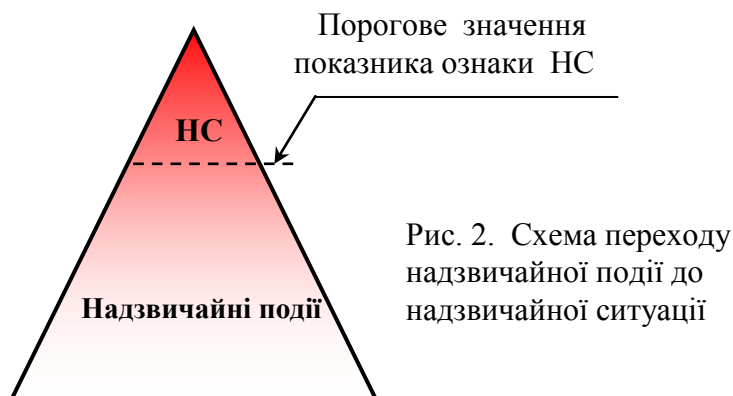
Залежно від причин походження подій, що зумовили або можуть зумовити виникнення надзвичайних ситуацій на території України, розрізняють надзвичайні ситуації техногенного, природного, соціально-політичного та воєнного характеру, а в залежності від обсягів заподіяних наслідків, технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації надзвичайні ситуації класифікуються як державного, регіонального, місцевого та об'єктового рівня.

На рисунку 1 схематично показано алгоритм класифікації надзвичайної ситуації. Він складається з трьох етапів: віднесення події за пороговим значенням до надзвичайної ситуації, класифікація її за походженням та класифікація за рівнем. При цьому враховується характер походження надзвичайної ситуації, ступінь поширення її небезпечних факторів та розмір людських втрат і матеріальних збитків.

1-й етап	2-й етап	3-й етап	4-й етап
Надзвичайна подія	Віднесення події за пороговим значенням до НС	Класифікація НС за походженням	Класифікація НС за рівнем
	Наказ МНС України від 22.04.03 р. №119	ДК 019-2001	Постанова КМ України від 24.03.2004 р. №368
		техногенного характеру	загальнодержавного рівня
		природного характеру	регіонального рівня
		соціально-політичного характеру	місцевого рівня
		воєнного характеру	об'єктового рівня

Рис. 1. Алгоритм класифікації надзвичайних ситуацій

1-й етап. Віднесення надзвичайної події до надзвичайної ситуації

Для віднесення надзвичайної події до надзвичайної ситуації необхідно порівняти фактичні наслідки події (кількість загиблих людей, масштаби порушення життєдіяльності населення, функціонування транспорту, об'єктів виробничої сфери, забруднення навколишнього середовища та ін.) з пороговими значеннями показників ознак надзвичайної ситуації, які затверджені наказом МНС України від 19 квітня 2003 року № 119 “Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій”.

При перевищенні фактичними показниками негативних наслідків події порогових значень надзвичайна подія вважається надзвичайною ситуацією.

За визначенням до надзвичайної ситуації відноситься порушення нормальних умов життя і діяльності людей на об'єкті або території, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, великою пожежею, застосуванням засобів ураження чи іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до загибелі людей та значних матеріальних втрат.

Якщо схематично розглянути сукупність усіх надзвичайних подій у вигляді трикутника, то надзвичайні ситуації займають його верхню частину, як це зображено на рисунку 2. Межею переходу надзвичайної події до надзвичайної ситуації буде порогове значення показника ознаки НС.

2-й етап. Класифікація надзвичайних ситуацій за походженням

Рис. 3. Загальна структура кодового позначення

Якщо надзвичайну подію на першому етапі віднесено до надзвичайної ситуації, то вона в залежності від причин походження класифікується з використанням Національного класифікатора «Класифікатор надзвичайних ситуацій» (КНС) ДК 019:2010.

За формою викладу ДК 019:2010 складається з блоку ідентифікації та блоку назв класифікаційних угруповань. Блок ідентифікації має ієрархічну систему класифікації з трьома рівнями класифікації: клас, підклас і група та цифровим кодом довжиною 5 розрядів. У класифікаторі прийнято метод послідовного кодування.

Кодування надзвичайних ситуацій на нижчому класифікаційному рівні – “група” здійснюється за фасетною схемою, в якій вони структуровані, оскільки оперативні зміни об'єктів класифікації відбуваються на цьому рівні.

Приклад:

Клас	Код	Назва
	10000	НС ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ
Підклас	10100	Аварії (катастрофи) на транспорті
Група	10110	Аварії на транспорті з викидом (загрозою викиду) небезпечних та шкідливих речовин
	10111	Аварії на транспорті з викидом (загрозою викиду) БНР
	10112	Аварії на транспорті з викидом (загрозою викиду) РР
	10113	Аварії на транспорті з викидом (загрозою викиду) НХР

Для зручності користування Національним класифікатором ДК 019:2010 у додатку 2 наведено таблицю де кожному виду надзвичайної ситуації визначено відповідну ознаку НС з наказу МНС України від 19 квітня 2003 року № 119.

Слід зазначити, що об'єктами класифікації можуть бути лише надзвичайні ситуації, які поділяються на НС техногенного, природного, соціально-політичного та воєнного характеру.

До надзвичайних ситуацій техногенного характеру відносяться транспортні аварії (катастрофи), пожежі, неспровоковані вибухи чи їх загроза, аварії з викидом (загрозою викиду) небезпечних хімічних, радіоактивних, біологічних речовин, раптове руйнування споруд та будівель, аварії на інженерних мережах і спорудах життєзабезпечення, електроенергетичних системах, аварії в системах нафтогазового промислового комплексу, на очисних спорудах, гідродинамічні аварії на греблях, дамбах.

До надзвичайних ситуацій природного характеру відносяться небезпечні геологічні, метеорологічні, гідрологічні явища, деградація ґрунтів чи надр, пожежі в природних екосистемах, зміни стану повітряного басейну, інфекційна захворюваність та масове отруєння людей, інфекційні захворювання сільськогосподарських тварин, масова загибель диких тварин, ураження сільськогосподарських рослин хворобами та шкідниками.

Надзвичайні ситуації соціально-політичного характеру пов'язані з протиправними діями терористичного і антиконституційного спрямування - збройні напади, захоплення і утримання важливих об'єктів або реальна загроза вчинення таких акцій; збройні напади, захоплення і утримання атомних електростанцій або інших об'єктів атомної енергетики або реальна загроза вчинення таких акцій; замах на керівників держави та народних депутатів України; напад, замах на членів екіпажу повітряного або морського (річкового) судна, викрадення або спроба викрадення, знищення або спроба знищення таких суден; захоплення заручників з числа членів екіпажу чи пасажирів, встановлення вибухового пристрою у громадському місці, установі, організації, підприємстві, житловому секторі, на транспорті; зникнення або викрадення озброєння та небезпечних речовин з об'єктів зберігання, використання, переробки та під час транспортування; виявлення застарілих боєприпасів, аварії на арсеналах, складах боєприпасів та інших об'єктах військового призначення з викидом уламків, реактивних та звичайних снарядів, нещасні випадки з людьми.

Надзвичайні ситуації воєнного характеру, пов'язані з наслідками застосування звичайної зброї або зброї масового ураження, під час якої виникають вторинні фактори ураження населення.

3-й етап. Класифікація надзвичайних ситуацій за рівнями

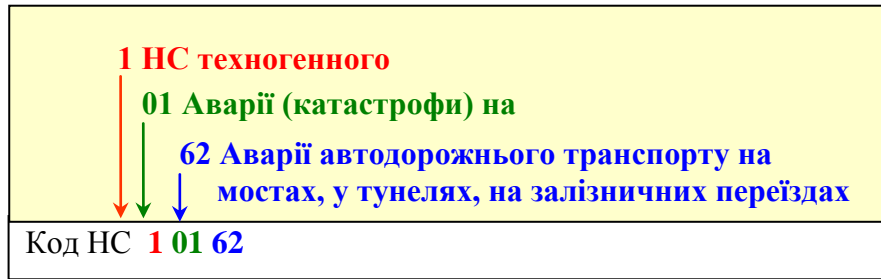

Рис. 4. Приклад класифікації надзвичайної ситуації за ієрархічними рівнями

Постановою Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2014 року № 368 “Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями” (далі – Порядок класифікації) встановлено чотири рівні надзвичайних ситуацій: державний, регіональний, місцевий та об’єктовий.

Критеріями визначення рівня надзвичайної ситуації є територіальне поширення, обсяги технічних і матеріальних ресурсів, які необхідні для ліквідації її наслідків, кількість постраждалих людей, порушення умов їх життєдіяльності та розмір заподіяних або очікуваних збитків.

У таблиці 1 зведено порогові значення критерії рівнів надзвичайних ситуацій, у додатку 3 подано сам Порядок класифікації.

Надзвичайна ситуація відноситься до певного рівня за умови відповідності її хоча б одному із значень наведених критеріїв

Слід враховувати: якщо внаслідок надзвичайної ситуації для відповідних порогових значень рівнів людських втрат або кількості осіб, які постраждали чи зазнали порушення нормальних умов життєдіяльності, обсяг збитків не досягає встановлених значень, рівень надзвичайної ситуації приймається на ступінь менше, а для дорожньо-транспортних пригод - на два ступеня менше.

Якщо надзвичайна ситуація виникла на території кількох адміністративно-територіальних одиниць і віднесена до державного або регіонального рівня за територіальним поширенням чи сумарними показниками її наслідків, то вона не може автоматично класифікуватися, як державного чи регіонального рівня окремо для кожної з них. У такому випадку класифікація здійснюється окремо для кожної адміністративно-територіальної одиниці за критеріями та правилами, визначеними у пунктах 4-9 Порядку класифікації.

Табл. 1. Критерії визначення рівня надзвичайної ситуації

Рівень НС		Загинуло осіб	Постраждало осіб	Порушено умови життєдіяльності населення понад 3 доби, осіб	Збитки, мінімальних заробітних плат (205 грн.)
	1	2	3	4	5
а	Заг. державний	> 10	> 300	> 50 тис.	> 150 тис. (30 млн. 750 тис. грн.)
б	З урахуванням збитків*	> 5	> 100	> 10 тис.	> 25 тис. (5 млн. 125 тис. грн.)

в	Територіальне поширення	- НС поширилась або може поширитись на територію інших держав			
г		- НС поширилась на територію 2-х регіонів, а для її ліквідації необхідні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих регіонів, але не менше 1% видатків їх бюджетів			
д	Регіональний	> 5	> 100	> 10 тис.	> 15 тис. (3 млн. 75 тис. грн.)
є	З урахуванням збитків *	3 - 5	50 – 100	1 тис. - 10 тис.	> 5 тис. (1 млн. 25 тис. грн.)
ж	Територіальне поширення	- НС поширилась на територію 2-х районів, а для її ліквідації необхідні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих районів, але не менше 1% видатків їх бюджетів			
з	Місцевий	> 2	> 50	> 1 тис.	> 2 тис. (410 тис. грн.)
і	З урахуванням збитків*	1 - 2	20 – 50	100 - 1 тис.	> 0,5 тис. (102,5 тис. грн.)
к	Територіальне поширення	- НС поширилась за територію ПНО, загрожує довкіллю, населеним пунктам, спорудам, а для її ліквідації необхідні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цього об'єкту			
л	Об'єктовий	Критерії надзвичайної ситуації не досягають зазначених показників			

* Критерії - загинуло осіб, постраждало осіб та порушено умови життєдіяльності населення на термін, що перевищує 3 доби обов'язково розглядаються з урахуванням збитків.

Під час організації заходів з ліквідації надзвичайних ситуацій часто виникає необхідність здійснити попередню орієнтовну оцінку збитків. Такі розрахунки можна провести за Методикою оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 року № 175.

На завершення слід зазначити, що остаточне рішення щодо рівня надзвичайної ситуації приймає спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади, до компетенції якого належить вирішення питань захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Для вирішення цього питання в Міністерстві наказом МНС України від 7 липня 2004 року № 307 утворено експертну комісію та визначено Тимчасовий порядок реєстрації надзвичайних ситуацій.

У разі потреби рішення про визначення рівня надзвичайної ситуації може погоджуватись із центральними органами виконавчої влади та враховувати експертний висновок регіональної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

Методичну розробку склав:

ст. викладач

Ю.В.Квітковський